

τοῦ Ὁρφανοτροφείου Χατζή-Κώστα νὰ διδάσκωνται, ἂν ὄχι γράμματα, τοῦλάχιστον βιοποριστικόν τι ἐπιτήδευμα.

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ.

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΣΤΗΘΟΔΕΣΜΟΥ

Ἐκ τινος τῶν πρὸς τὴν Σοφίαν ἐπιστολῶν τοῦ Μισαθῶ.

... Προκειμένου περὶ τῶν τοῦ σώματος ἐνδίδεις μετὰ τοσαύτης προθυμίας ὥστε δὲν σκοπεύω τοῦ λοιποῦ νὰ σὲ περιγεῶ· πλὴν συνειδώς ὅπόσον εὐχερῶς πείθεσαι, ἐπιθυμῶ, περὶ ζητήματος τόσοσιν σπουδαίου, νὰ σὲ πείσω ἀμετατρέπτως· ἐπεὶ δὲ θεσπίζεις δὲν ἐσχημάτισες ἀκριβῆ οὐδ' ἀμυδρὰν γνῶσιν περὶ τῶν κινδύνων τῶν ἐκ τῆς χρήσεως στηθοδέσμων ἐξ ὀστέων φαλαίνης, ἀνελογίσθησθαι ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε πρὸς τοῦτο ἐπιστάλασθαι σοι, ὡς γοηφέντα ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, δυνατόν νὰ σοὶ ἐφάνησαν ὑπερβολικὰ. Ἐπιθυμῶ δὲ, φιλάττη, νὰ θεμελιώσω τὰς δοξασίας μου τούτας ἐπὶ ἐδραίας βάσεως καὶ νὰ σοὶ ἀποδείξω ὅτι ὅσα σοὶ ἔχω εἰπεῖ εἰσὶ σχετικῶς ὀλίγιστα. Οὐδὲν ἔχω ἀνατομικὸν βιβλίον παρ' ἐμοί. Πρὸ πολλοῦ ἐπκυττα ἀσχολούμενος περὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε ἐσπούδασα μόνον καθ' ὅσον σχετίζονται γενικῶς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· ἀλλὰ δύναμαι, χωρὶς κατὰ βάθος ν' ἀναλύσω τὸ θέμα τοῦτο, νὰ σοὶ ἀποδείξω, ἀγαπητή, ὅτι οἱ λίαν ἐσφιγμένοι στηθοδέσμοι βλάπτουσι σπουδαίως τὸ τε ἀνάστημα καὶ τὴν υγείαν, πρὸ πάντων δὲ παρὰ ταῖς νεάνισιν.

Καὶ ἐν πρώτοις δῆλον ὅτι ἡ φύσις, μὴ πλάσασα τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ὡς τὸ τῆς σφηκὸς, δὲν ἠθέλησε νὰ λεπυρύνῃ ὑπερβαλλόντως τὴν ὀσφίν τῶν γυναικῶν· πᾶν δ' ὅ,τι τόσοσιν εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἀντικείμεται δὲν δύναται ἢ νὰ ἀσχημίζῃ αὐτὴν καὶ καταστρέφῃ. Τῷ ὄντι ὁ διαβολοθώραξ οὗτος ὁ μωλωπίζων καὶ ἀλοιῶν ἐξωτερικῶς τὸ σῶμα, παραβλάπτει καιρίας τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα· καὶ ἰδοὺ πῶς. Τὰ ἐνδοσθιὰ πιεζόμενα καὶ ὠθούμενα ἀπὸ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω συνηθίζουσι τὸν στόμαχον, τὸ ἦπαρ καὶ τὸν σπλῆνα πρὸς τὸ διάφραγμα (γινώσκεις δ' ὅτι τὸ διάφραγμα εἶναι ὁ μῦς ὁ διαχωρίζων τὸ στήθος ἐκ τῆς κάτω κοιλίας καὶ εἶναι, μετὰ τὴν καρδίαν, τὸ κυριώτερον τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος). Ἡ τεχνητὴ αὕτη πίεσις τῶν ἐξ ὀστοῦ φαλαίνης θωράκων ὑμῶν ἀναγκάζει τὸ διάφραγμα νὰ κλινή πλεον ἢ ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ ἀναπνοὴ καὶ βραδύνει καὶ ἐμποδίζει τὰς κινήσεις τοῦ πνεύμονος. Δὲν ἠσθάνθησθε ἐκτοντάκις τὴν ἀναπνοὴν σου στενοχωρουμένην ἔνεκα τῆς συσφίξεως τῶν κατωτέρων πλευρῶν σου; Ὅδε ἐγκυεῖται ἡ αἰτία. Ἐνεκα τούτου ἐμποδίζεται ἡ ἐντὸς τῆς καρδίας κυκλοφορία τοῦ αἵματος· ἐντεῦθεν ἡ πίεσις τῆς πνευμονικῆς ἀρ-

τηρίας, ἥτις ἔρχεται ἐκ τοῦ δεξιοῦ κόλπου τῆς καρδίας καὶ φέρει ὅλον τὸ αἷμα εἰς τοὺς πνεύμονας· ἐντεῦθεν πρὸ πάντων ἡ πίεσις τῆς ἀορτῆς, ἥτις ἔρχεται ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ κόλπου τῆς καρδίας καὶ διζμοιράζεται εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἐγκέφαλον. Ἡ πίεσις αὕτη προξενεῖ ἀναμφιβόλως εἰδὸς τι ἐκχειλίσεως ἥτις παράγει τοὺς παλμούς (ἅς τὸ εἶπωμεν διὰ τοὺς ἰδικούς σου περὶ ὧν ἀρκούντως ἀνησυχῶ), τὰς ἀσθενείας τοῦ πνεύμονος, τόσοσιν κοινὰς πρὸ πάντων παρὰ ταῖς γυναίξει, τὰς κεφαλαλγίας, τοὺς ἀνευρυσμούς ἢ τὰ οἰδήματα, αὐτοὺς τοὺς πολυπόδας καὶ συχνάκις τὰς ἀποπληξίας. Ἄλλως ἢ σύνθλιψις τοῦ στομάχου, τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σπληνὸς παράγει συμπτώματα νευρικὰ, ἐπηρεάζει τοὺς νεφροὺς, τὴν κύστιν καὶ ἅπαντα τὰ ἄλλα ὄργανα τὰ ἐν τῇ κάτω κοιλίᾳ περιεχόμενα. Ἐντεῦθεν αἱ ἀδυναμίαι, αἱ ὑστερικαὶ νόσοι, αἱ προσβάλλουσαι τὰς καλὰς κάγαθὰς χωρικὰς πολὺ ὀλιγώτερον ὑμῶν τῶν ὠραίων κοικλῶν. Ἄπαντα ταῦτα εἰσὶν ἅπλα, φιλάττη, καὶ εἰσαὶ ἀρκούντως πεπαιδευμένη ἵνα τὰ ἐννοήσης. Ὁμίλησον περὶ τούτου μετὰ χειροῦργου τινος, μεθ' ἱατροῦ γινώσκοντος καλῶς τὴν ἀνατομίαν. Ἐπανάλαβε εἰς τὸν χειροῦργόν σου, εἰς δὲν ἔχεις ἐμπιστοσύνην, τὰ γραφόμενά μου ταῦτα. Λέγω νὰ τὰ ἐπαναλάβῃς, διότι ἐμμένοντες ἀμεταπίστως εἰς παλαιὰς προλήψεις ἢ μὴ ἐνασχοληθέντες ἰδιαίτερώς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, δυνατόν νὰ μὴ συμφωνῶσιν ὡς πρὸς τὸ γενικὸν θέμα· ἀλλ' ἐὰν ἀρνηθῶσι τοὺς λόγους τοὺς φέροντας εἰς τὰς δοξασίας μου, ἔσο βεβαία ὅτι δὲν εἰξεύρουσι τί λέγουσι, διότι εἰς ταῦτα οὐδὲν τις δύναται ν' ἀντεῖπῃ. Δὲν θὰ σοὶ ὀμιλοῦν μετὰ τῆς σταθερότητος ταύτης ἐὰν δὲν ἤμην βέβαιος περὶ τῶν γραφομένων, καὶ δὲν θὰ σὲ ἠνόχλουσι διὰ τῶν λεπτομερειῶν τούτων ἐὰν δὲν διεγίνωσκον τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν. Ἐχω προσέτι καὶ ἄλλα νὰ σοὶ εἶπω· οἱ στηθοδέσμοι, ἂν καὶ ἀνοικτοὶ πρὸς τὰ ἄνω, βλάπτουσι ἐπίσης καὶ αὐτὰ τὰ μέρη.

Συνελόντι δ' εἰπεῖν, φιλάττη, δὲν ἀξίω νὰ σοὶ ἀπαγορεύσω καθ' ὀλοκληρίαν τοὺς στηθοδέσμους· ἴσως εἰσὶν ἀναγκαῖοι ὡς ἐκ τῆς συνηθείας· ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἔστωσαν μαλακοὶ καὶ οὐχὶ ἐσφιγμένοι. Ὡς πρὸς δὲ τὴν κόρην μου, ἐπιθυμῶ νὰ μὴ μεταχειρίζεσθαι ἀπολύτως ἢ μόνον ἀπλούστατα λινα περισθιὰ λιαν χαλαρὰ καὶ εὐχερῆ, καὶ ἅς ἀφῆσμεν τὸ ἀγαπητὸν τοῦτο τέκνον ν' αὐξάνῃ ὅπως θέλει ἡ φύσις, ἢ σοφώτερα καὶ τρυφερώτερα τῶν μητέρων.

*

Αἰχμαλωτισθεὶς ποτε παρ' Ἀλγερίνων πειρατῶν ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου ἀπέδειξεν ἀρετὴν φιλαδελφίας, ἀξίαν τῶν ὠραιοτέρων χρόνων τῆς Ἑλλάδος. Μεθ' ἱκανὸν αἰχμαλωσίαις χρόνον πεσόντος τοῦ κλήρου νὰ λυ-

τρωθῆ αὐτός, προετίμησεν ὁ ἥρωσ τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου νὰ διαμείνῃ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἵνα ἐλευθερωθῆ ὁ ἀδελφός του ὡς πρεσβύτερος καὶ νεοσυμφευσμένος.

ΠΕΡΙ ΚΑΣΤΑΝΕΑΣ ΚΑΙ ΚΑΣΤΑΝΩΝ

Ἡ καστανέα εἶνε ἐν τῶν ὑψηλοτέρων καὶ ὠραιοτέρων δένδρων τῆς Ἑλλάδος. Φυομένη κυρίως ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος τῆς Κυνουρίας, ἐπὶ τῆς Δίφρου (Δέλφης) τῆς Εὐβοίας, ἐν Φθιώτιδι, ἀποτελεῖ ὀλόκληρα δάση ἱκανῆς ἐκτάσεως φυόμενα ἄνωθεν τοῦ ἀτιζωικοῦ σχιστολίθου, καὶ ἀνερχόμενα εἰς ζώνην ὕψους 4,000 ποδῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· ἐκ τῶν δασῶν δὲ τούτων τὸ δημόσιον ἀπολαμβάνει μεγάλας προσόδους.

Ἡ καστανέα φέρεται καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθῶνι π.χ. καὶ ἐν Κρήτῃ, ἀποτελοῦσα μεγάλα δάση· ἰδίως δὲ ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης νήσου ἐξάγεται μεγίστη ποσότης καστανῶν, ρημιζομένων, ὡς γνωστὸν, ἐπὶ τῇ ἀρίστη αὐτῶν ποιότητι, καὶ πωλουμένων ὑπὸ τὸ ὄνομα *καστανὰ κρητικά*. Τὴν αὐτὴν φήμην ἔχουσι καὶ τὰ κάστανα τῆς Προύσσης ἐν Μικρασίᾳ.¹ Πλὴν τῶν ἐλληνικῶν τούτων χωρῶν ἡ καστανέα εὐδοκιμεῖ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ (Τυρόλον), ἐν τῇ νοτίᾳ Ἑλβετίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἰσπανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Λέγουσιν, ὅτι ἡ καστανέα ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ Καστάνης, πόλεως Θεσσαλικῆς, ἐφ' ἧς φαίνεται ὑπῆρχον αὐτοφυεῖς καστανεῶνες, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν. Ὁ De Candolle ὅμως ἐν τῇ βοτανικῇ αὐτοῦ γεωγραφίᾳ παρατήρησι, ὅτι τὸ Ἑλληνο-λατινικὸν ὄνομα *Castanea* ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κοινῶν γαλλικῶν, ἰσπανικῶν, πορτογαλικῶν κ.τ.λ. ὀνομάτων. Οἱ ἀρχαῖοι Γαλάται μετεχειρίζοντο τὸ ὄνομα αὐτό. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ ὄνομα *Castanea* ὑπῆρχεν εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχαιοτάτας γλώσσας τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, διότι ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου τούτου ἐχρησίμευεν ὡς τροφή εἰς τοὺς λαοὺς τῶν Ἀπεννίνων, τῶν Σεβεννῶν κ.λ.π., πρὶν ἢ ἔτι ἡ Ἑλληνο-λατινικὴ φυλὴ ἀσκήσει δρασίν τινα ἐπ' αὐτῶν. Δὲν ἔλαβεν ἐπομένως τὸ δένδρον τὸ ὄνομα ἐκ τῆς Θεσσαλικῆς πόλεως Καστάνης, ἀλλὰ μᾶλλον αὕτη ἐκ τούτου. Καὶ παρ' ἡμῶν δὲ πολλαὶ κῶμαι ὀνομάζονται ἐκ τῶν περὶ αὐτὰς καστανεῶνων, π.χ. *Καστάνισα* ἐν δῆμῳ Βρασιῶν τῆς Κυνουρίας, *Καστανιὰ* ἐν Ὑπάτῃ, Ἀρακύνθῳ Προσχίῳ (ἐν Ναυπακτίᾳ), Κορώνῃ, Λεύκτρῳ (Οἰτύλῳ), Βοιαῖς (Ἐπιδ. Διμηρᾷ), *Καστανιώτισσα* ἐν Ξηροχωρίῳ.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν τὴν καστανεάν Διὸς βάλανον, Εὐβοϊκὴν, τοὺς δὲ καρποὺς αὐτῆς Διὸς

βαλάνους καὶ πλατέα κάρυα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν Ἑλλάδι αὐτοφυὴς καστανέα ἦτο καὶ εἶνε ἄγριον εἶδος, τὰ ἐδώδιμα κάστανα ἐκ τῆς ἡμέρου καὶ ἐδώδιμου καστανέας ἤρχοντο ἐξ ἄλλων μερῶν προσλαμβάνοντα τὰ ὀνόματα τῆς καταγωγῆς τῶν, π.χ. κάρυα κασταναικά, εὐβοϊκά, σαρδιναικά βάλανοι, ταρσινταῖοι κ.τ.λ. Τοῦτο ἴσως ἠνάγκασε τὸν Πλίνιον νὰ γράψῃ, ὅτι ἡ καστανέα ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῶν Σάρδεων τῆς Λυδίας· πᾶρμα ἀπίθανον, διότι ἡ καστανέα εἶνε ἐν Ἑλλάδι αὐτοφυὴς.

Ἄνῶν οἱ βαλανοφάγοι προπάτορες τῶν προπατόρων ἡμῶν ἔτρωγον Διὸς βαλάνους, ὅπως ἠκούσαμεν ποτὲ τινα τῶν ἡμετέρων καθηγητῶν εἰπόντα ἀπὸ παραδόσεως, τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεβαιωθῆ ἄνευ ἀποδείξεων. Οἱ πρωτόγονοι λαοὶ, ὅπως τὰ νήπια, στεροῦνται γευστικῆς διακρίσεως. Ὅπως λοιπὸν ἠδύναντο νὰ φάγωσι κάστανα, καὶ δὴ τὰ τῶν ἀγρίων καστανεῶν, οὕτως ἡ γεῦσις τῶν δὲν ἤθελε κωλύσει αὐτοὺς νὰ φάγωσι καὶ βαλάνους δρυός. «Βαλάνου δὲ γευσάμενοι καὶ φαγόντες», λέγει ὁ Πλούταρχος περὶ τῶν μόλις ἐξεληθόντων τῆς ζωότητος λαῶν, «ἐχόρευσαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς περὶ δρῶν τινα καὶ φηγόν». Ἐκ τούτου καταφαίνεται, ὅτι βαλανοφάγοι καὶ καστανοφάγοι δὲν εἶνε λέξεις συνώνυμοι.

Ἡ καστανέα εἶνε δένδρον ἀείφυλλον, ὑψηλόν, φθάνον εἰς ὕψος 60-70 ποδῶν. Ἐχει τὰ φύλλα ἐπιμήκη, λογχοειδῆ, καταλήγοντα εἰς ὀξὺ καὶ φέροντα κατὰ τὰ χεῖλη ὀδόντας δίκην πρίονος. Τὰ μικρὰ ἄνθη τῆς καστανέας, φυόμενα πολυπληθῶς περὶ ἓνα κοινὸν μίσχον καὶ πλησίον ἀλλήλων, σχηματίζουσι ἰούλους καὶ ἀποτελοῦνται οὐχὶ ἐκ φανερῶν πετάλων, ὅπως ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀνθέων, ἀλλ' ἐκ λεπιδίων ξανθῶν πεντασχιδῶν ἢ ἑξασχιδῶν ἐντὸς τῶν ὀφείων ἐγκλείονται τὰ ὄργανα τῆς καρποτοκίας. Ὡστε ὀμοιάζουσι πρὸς τὰ ἄνθη ἢ τοὺς ἰούλους τῆς δρυός, τῆς πεύκης, τῆς λεύκης.

Ὁ καρπὸς τῆς καστανέας συνίσταται ἐκ δύο μέχρι τριῶν, σπανίως περισσοτέρων σπερμάτων, σχήματος ὠσειδοῦς ὀκυκροῦ πρὸς τὸ ἐν ἄκρον καὶ πεπιεσμένου κατὰ τὸ μέσον, ἐγκεκλεισμένου ἐντὸς περιβλήματος ἔχοντος τὴν ὄψιν θαλασσίου ἐχίνου, ὡς ἐκ τῶν ἐξῴθεν ὑπαρχουσῶν ἀκανθῶν. Τὰ σπέρματα ταῦτα εἰσι τὰ κάστανα, ἅτινα δύο μὲν ὄντα ἐντὸς τοῦ ἐχίνου μέρους περιβλήματος αὐτῶν ἄπτονται ἀλλήλων διὰ τῶν ἐπιπέδων ἐπιφανειῶν, τρία δὲ, περισφίγγουσι τὸ τρίτον ὠσπερ σφῆνα ἐν μέσῳ, ἐξ οὗ τὸ μέσον αὐτὸ κάστανον φαίνεται ὡς πεπιεσμένον καὶ ἔχει ἐπιπέδους τὰς ἐκατέρωθεν πλευράς. Ὅταν τὰ κάστανα ὠριμάσῃσι πίπτουσιν ἀφ' ἐαυτῶν κατὰ γῆς, διαρρηγνυμένου τοῦ ἀκανθώδους περιβλήματος. Τότε δὲ καὶ συλλέγονται.

Τὸ ὠφέλιμον τοῦτο δένδρον ὅπως αὐξάνεται βραδύτατα οὕτω καὶ γηράσκει βραδύτατα. Ἄ-

1. Heldreich, Die Nutzpflanzen Griechen.